

Христина Дацишин
доцент кафедри мови
засобів масової інформації,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
chrystia@ukr.net

ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ І ДИНАМІКА МОВНОЇ НОРМИ: НОВІТНІ ФЕМІНІТИВИ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ СУСПІЛЬНИХ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ

© Дацишин Христина, 2020

Мова засобів масової інформації найоперативніше реагує на зміни в суспільних відносинах, саме в медіатекстах з'являються слова, що називають нові реалії, надають їм оцінку. Медіа не тільки відображають, але й пропагують нові соціокультурні моделі поведінки, стають рушіями змін у сприйнятті та трактуванні певних суспільних явищ.

Одним із важливих викликів останнього часу стало використання фемінітивів – іменників жіночого роду на позначення професій і посад жінок. Українські медіа не тільки вводили фемінітиви в тексти, а й активно публікували матеріали на цю тему. Більшість медіапублікацій позитивно трактує використання таких іменників. Ключовим аргументом є потреба зробити жінку видимою, мову – гендерно чутливою. Такі слова не нові для української лексики, їх фіксує і словник Б. Грінченка (1907–1909), і “Словник української мови” в 11 томах (1970–1980); деякі з них раніше використовували тільки в розмовному стилі, інші, як, наприклад, студент/студентка, не мали стилістичних обмежень. Водночас, як засвідчують публікації, жінки-респондентки здебільшого не переймаються цією проблемою і не відчувають дискомфорту від того, що їх називають іменниками-універсалізмами чоловічого роду; навпаки, дискримінаційними часто вважають саме іменники жіночого роду. Аргументами проти фемінітивів було те, що в мові вже закріплено інші значення деяких новоутворених іменників жіночого роду, і те, що бінарна система, яка утворюється внаслідок використання фемінітивів, ігнорує альтернативні визначення гендеру.

Практика використання фемінітивів у мові ЗМІ спричинила активну суспільну дискусію, що дало підстави внести зміни до українського правопису 22 травня 2019 року. Нова норма регламентує способи творення фемінітивів, але не зобов'язує їх використовувати, якщо мовець не відчуває у цьому потреби або не сприймає того чи іншого слова на фонетичному чи конотативному рівні. Засоби масової інформації і надалі впливатимуть на те, які слова витримають випробування часом і як трактуватимуть їх у різних середовищах мовців.

Ключові слова: засоби масової інформації; функції медіа; медіатекст; гендерна чутливість; соціальні ролі жінки; фемінітиви; динаміка мовної норми.

MEDIA AND DYNAMICS OF THE LANGUAGE NORM: THE NEW FEMINITIVES AS A REFLECTION OF MODERN SOCIAL CHALLENGES

The language of the media reacts most quickly to changes in public relations, produces and actively uses words that nominate new realities, give them an appreciation. The media not only reflect, but also promote new sociocultural patterns of behavior, they are drivers of changes in the perception and interpretation of social phenomena.

One of the important challenges of recent times – using of feminine nouns to denote the professions and positions of women. The Ukrainian media use feminitives in the texts, but also actively published materials on the subject. Most of media publications are positive about using such nouns. The key argument is the need to make a woman visible, the language – gender sensible. Such words are not new to Ukrainian vocabulary, they are recorded by B. Grinchenko's dictionary (1907–1909) and “Dictionary of Ukrainian language” in 11 volumes (1970–1980); some of them were previously used only in spoken style, others had no stylistic restrictions.

At the same time, according to the publications, women respondents mostly are not concerned with this problem and do not feel the discomfort of being called masculine universalisms; on the contrary, feminine nouns are often considered discriminatory. The arguments against feminitives were that other meanings of some newly-formed feminine nouns were already enshrined in the language, and that the binary system resulting from the use of feminitives ignored alternative definitions of gender.

The use of feminitives in the media has initiated an active public debate, which has led to changes in the Ukrainian spelling on May 22, 2019. The new rule regulates the ways in which feminitives are created, but does not oblige them to be used unless the speaker feels the need or perceives a word at a phonetic or connotative level. The media will continue to influence what words stand the test of time and how they will be interpreted in different environments of speakers.

Key words: media; media functions; media text; gender sensibility; women's social roles; feminitives; dynamics of the language norm.

Постановка проблеми. Мова засобів масової інформації найоперативніше реагує на зміни в суспільних відносинах, на нові історичні та соціальні обставини; саме в медіатекстах з'являються слова, що називають нові реалії, надають їм оцінку. Перебування засобів масової інформації “на вістрі” розвитку мови у наш час зумовлене, зокрема, тим, що аудиторія ЗМІ значно більша, ніж аудиторія художньої, наукової чи навчальної літератури, а сфера розмовності звужена до окремих груп, у межах яких відбувається комунікація. Функції ЗМІ виявляються не тільки у відображенні, але й у пропагуванні нових соціокультурних моделей поведінки, коли медіа стають рушіями суспільних трансформацій і змін у сприйнятті та трактуванні певних суспільних явищ.

Одним із важливих викликів, на які останнім часом відреагувала мова засобів масової інформації, стало використання фемінітивів – іменників жіночого роду на позначення професій, посад і соціальних ролей жінок. Засоби масової інформації запроваджували ці слова в мовленнєвий обіг, паралельно оприлюднюючи думки експертів з цього приводу. Практика використання фемінітивів у мові ЗМІ спричинила активну суспільну дискусію, що дало підстави внести зміни до “Українського правопису” 23 травня 2019 року в частині, яка стосується творення іменників жіночого роду на позначення професій і посад. Однак і після появи нової редакції правопису дискусії щодо доцільності використання деяких новітніх фемінітивів тривають.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідники найчастіше говорять про фемінітиви в контексті теми гендерної чутливості та мовної дискримінації, наголошуючи на соціальних ролях жінки (О. Гаврилів, М. Масрчик, О. Плахотнік, О. Пономарів, В. Слінчук, Н. Собецька, Г. Ярманова та ін.). Як зазначає О. Кузнецова, “в українському суспільстві століттями закладалися і закріплювалися стереотипи ставлення до жінки, незалежно в якій вона галузі себе реалізує, як людини, нижчої за статусом від чоловіка” [1; с. 238]. Н. Собецька наголошує, що гендерна культура “залежить як від державної, політичної і громадської гендерної політики, так і від гендерної стратегії й ідеології, презентованих суспільству образів у літературі та засобах масової інформації” [2; с. 375]. Формування нової культури називання жінок на ґрунті різних мов має певні особливості, іноді такі пошуки виглядають деякою мірою дивними, як, наприклад, “рішення щодо застосування універсального фемінінуму” на противагу “універсальному маскулінуму”, яке ухвалили на рівні німецьких університетів м. Ляйпциг та м. Потсдам, рекомендуючи “на позначення посад чи професій... вживати незалежно від статі, виключно жіночі форми: “пан професорка”, “пан асистентка”, “пан доцентка” чи “пан ректорка”. Цікаво, що це ідея не представниці жіночої статі, а чоловіка – “пана професорки” Кез і має на меті “запобігти дискримінації жінок” [3; с. 242].

Науковці вивчають фемінітиви в історичному та словотворчому аспектах (М. Брус, С. Семенюк), у мові преси (Н. Шеховцова), у соціальному аспекті (А. Архангельська). Дослідники в галузі пресолінгвістики, теорії масової комунікації (Д. Дуцик, О. Мітчук, О. Сербенська, О. Синчак, М. Яцимірська та ін.) наголошують на тому, що саме мова ЗМІ є середовищем різних мовних інновацій.

Для прихильників змін важливо, щоб нові форми номінації активно використовували на різних рівнях мовної комунікації; результату, однак, не завжди вдається швидко досягнути. Наприклад, як пише О. Гаврилів, у німецькомовних країнах “політкоректні позначення з успіхом застосовують у письмовій діловій мові (анкетах, формулярах, розпорядженнях). Шлях в усну мову не такий простий. І справа тут не в небажанні соціальних змін і намаганні через мову законсервувати існуючі звички (в нашому випадку – патріархальні), як вважають прихильники введення політкоректних позначень... йдеться насамперед про звички, інертність носіїв мови” [3; с. 239]. Засоби масової інформації стають середовищем, через яке будь-які мовні інновації, а серед них і новітні фемінітиви, можуть бути засвоєні широкою аудиторією і поступово увійти до усного мовлення, а тому спосіб, у який медіа реагують на виклики сьогодення і популяризують нові форми номінації, потребує окремого вивчення.

Виклад матеріалу дослідження. Фемінітиви в українській мові не є новим явищем, зокрема, такі слова фіксує словник Грінченка, близько 700 фемінітивів є у “Словнику української мови” в 11 т. Однак останнім часом можна спостерігати бурхливі словотворчі процеси, пов’язані із творенням таких слів. За підрахунками науковців, кількість новітніх фемінітивів збільшилася від 2005 р. в 10–11 разів [4].

В українських медіа своя політика щодо використання фемінітивів; наприклад, у титрах програми “Вікна” каналу СТБ впродовж кількох років можна було прочитати, а в матеріалах почути “менеджерка”, “конструкторка”, “дизайнерка”, “кураторка” тощо. У друкованих та інтернет-ЗМІ в межах однієї публікації траплялися як фемінітиви, так і маскулінітиви стосовно тієї самої героїні публікації: “редактор” і “редакторка”, “депутат” і “депутатка”, “режисер” і “режисерка”. Водночас терміном “лексичні лакуни” [5; с. 85] науковці окреслювали неможливість творення фемінітивів до деяких іменників чоловічого роду. І. Шпітько зазначає, що фемінітиви не утворюються, зокрема: а) від складних іменників з другим дієслівним коренем: винороб, землемір... тощо; б) від запозичених іменників із афіксоїдами -граф, -лог: гінеколог... географ... тощо; в) від назв військових та наукових звань: академік, доцент, генерал, комісар, лейтенант, майор, маршал [6]. О. Пономарів вважає, що “коли чоловічі посади чи професії опановують жінки, то утворюються й слова на позначення їх: директорка, завідувачка, лікарка, організаторка. Так само дизайнерка, лідерка, прем’єрка”. Проте “до таких слів, як філолог, соціолог, біолог, жіночих відповідників поки що немає. Біологиня, філологиня, філософиня – це розмовні назви студенток біологічного,

філологічного, філософського факультету. Слово мисткиня вже досить поширене. Воно утворене від слова мистець, яке тепер уживане в формі митець” [7]. Практика сучасних ЗМІ засвідчує, що сьогодні твердження про неможливість творення деяких фемінітивів перестає бути актуальним, лексичні лакуни потроху заповнюються, наприклад, все частіше мова ЗМІ фіксує слова філологиня, фотографиня, доцентка тощо (*вчителькою року стала філологиня з Мелітополя, фотографиня влаштувала безкоштовну фотосесію, аби жінки мали світлини для флешмобу в День хустки, доцентка ВНТУ представить Україну на конкурсі краси*”); поступово виробляється звичка їх використання, водночас щодо деяких можливих новотворів виникають певні обмеження, які ґрунтуються на несприйнятті того чи іншого слова на фонетичному рівні чи на рівні конотацій.

Незважаючи на доволі високу частотність фемінітивів у медіатекстах, науковці зауважували несприйняття таких слів серед аудиторії, навіть небажання їх використовувати [8]. І хоча в наукових колах дискусії щодо фемінітивів тривали давно, реального впливу на громадську думку вдалося досягти лише після того, як ці дискусії перейшли у сферу масової комунікації.

У медіапублікаціях неодноразово наголошують на ролі ЗМІ в популяризації нових слів, на тому, що медіа мають сформувати “моду” на фемінітиви [9], називають медіа рушійною силою, яка “здатна впливати на суспільство, а відтак – зрощувати фемінітиви, популяризувати їх” [10]. Журналісти зауважують, що використання фемінітивів є звичним для певного кола людей з відповідним рівнем освіти, однак більшість не вбачає у цьому потреби, “тому що хтось не знає, а хтось не бажає знати. Хтось про це не задумується, бо це не є його нагальна потреба. Але медіа мають формувати ці знання”. [9]. Автори пишуть, що фемінітиви в медіа своєрідно “узаконують” такі слова, вони “починають “звучати” і не різати вухо тоді, коли їх вживають дедалі частіше” [11].

Важливо те, що до обговорення в медіа запрошували переважно фахівців із науковими ступенями, що робило публікації значно аргументованішими. Обґрунтовуючи потребу використовувати фемінітиви в мовленні, у медіапублікаціях наперед наголошують на засадах гендерної рівності як реакції мови на розширення сфери діяльності жінки. Наприклад, О. Масалітіна обґрунтовує зміни в мові змінами в суспільстві, адже сьогодні сфера діяльності жінки не обмежується обов’язками матері, дружини, доньки чи свекрухи (до речі, ці слова також є фемінітивами). “Тепер жінки стали обіймати керівні посади, прийшли в політику, то й виникає потреба назвати їх. Це нормальний розвиток української мови. Таке явище називається зміною мовної норми” [4]. О. Малахова зазначає, що “посилилися соціальні рухи в країні, у тому числі й за права жінок. Виник запит, є потреба часу – називати жінок у суспільних процесах” [12]. І. Ладика пише про те, що “раніше фемінітивів не було, бо їх просто не вживали”, “жінок не було в публічному просторі, вони не керували редакціями газет, не писали статей, не робили відкриттів (за деякими винятками)” [11]. Варто, проте, зауважити: твердження про те, що соціальні ролі жінок змінилися саме останнім часом, дещо перебільшені, адже фемінітиви в українській мові існують давно (що засвідчують словники), а українські жінки не тільки тепер досягають високих професійних успіхів.

Автори та експерти наголошують у медіапублікаціях на органічності фемінітивів для української мови, у цьому, зокрема, вбачають одну з її відмінностей від російської і, навпаки, спільність з мовами західних сусідів-слов’ян; фемінітиви “значною мірою є маркерами, інструментами, які дозволяють – свідомо чи несвідомо – дистанціюватися від російськомовного тоталітарного дискурсу” [12]. Саме під впливом російської мови в радянські часи з мовлення були вилучені навіть ті фемінітиви, що зафіксовані в “Словнику української мови” в 11 томах, зокрема, слово “депутатка”, яке донедавна не використовували [4]. О. Синчак підкреслює, що, наприклад, у Львові до 40-х років активно використовували фемінітиви; Н. Кобринська, І. Франко писали у публікаціях “патріоти і патріотки”, Н. Кобринська “як феміністка, як провідниця руху бачила потребу наголошувати на подвійних формах” [13]. О. Синчак зауважує, що “норми не вживати фемінітиви списані саме з російської мови”, вони існують у словацькій, чеській, хорватській та мовах інших слов’янських народів, що не межують із Росією, а тому “є більше сенсу спрямовувати українську мову в русло, ближче до інших слов’янських мов” [13].

Медіапублікації пропонують практичні поради щодо творення нових фемінітивів, адже словотворча система української мови має для цього достатньо засобів; назви осіб жіночої статі в українській мові можуть утворювати 13 суфіксів. В одній із публікацій за підручником “Гендер для медій” [14] запропоновано дуже детальні рекомендації творення фемінітивів: “суфікс *-к-*, (доцент → доцентка, депутат → депутатка, прем’єр → прем’єрка); суфікс *-иц-*, який додається до чоловічої основи на *-(н)ик*, *-ець* (засновник → засновниця, підприємець → підприємця, переможець → переможниця); суфікс *-ес-* додається до іншомовної основи (барон → баронеса, критик → критикеса). Суфікс *-ин-* раніше використовувався лише в кількох словах (княгиня, графиня, кравчиня, майстриня, мисткиня), тепер додається до основ на *-ець* (виборець → виборчиня, фахівець → фахівчиня), і до основ на приголосний, які тривалий час вважались такими, що не підлягають фемінізації (шеф → шефіня, член → членкиня, ворог → ворогиня, філолог → філологиня, фотограф → фотографиня)” [10]. О. Масалітіна пропонує використовувати насамперед суфікс *-к-*; якщо це не вдається без шкоди для милозвучності чи викликає небажані конотації, можна використовувати інші суфікси. Наприклад, суфікс *-ин-*, на думку О. Масалітіної, продуктивний “для називання жінки за її належністю до наукової спеціальності” [4]. Із можливих варіантів з різними суфіксами (чемпіонка/чемпіонеса, мовознавиця/мовознавчиня) слід надавати перевагу наймилозвучнішому, можна також шукати альтернативні варіанти називання жінок у разі, якщо милозвучний фемінітив не вдається утворити: “фахівчиня/спеціалістка з біоенергетики”, замість “біоенергетичка”; “амбасадорка”, скажімо, замість “посолка” від “посол” [12]. Українська мова має всі ресурси для того, щоб назвати жінку іменником жіночого роду.

Водночас треба пам’ятати, що окремі суфікси є стилістично маркованими, наприклад *-иц-* та *-их-*, “утворюючи фемінітиви, вносять до лексичного значення слова додатковий компонент. Тож “генеральша” – це не жінка на генеральській посаді, а дружина генерала, директорша – дружина директора. А слова “повариха”, “ткачиха” (дружина ткача) часто набувають і зневажливого відтінку (порівняйте із нейтральними “кухарка”, “ткаля”), а тому їх не варто використовувати, створюючи фемінітиви [12].

Презентовані в медіапублікаціях думки мовців виявляють відмінності у трактуванні фемінітивів. Хтось використовує їх, бо “це видимість жінок у різних сферах публічного життя. Хтось вважає, що це не важливо, що це смішно і кумедно” [15]. Дехто з респондентів говорить про те, що пропозиції використовувати фемінітиви супроводжувалися надмірним тиском оточення: “Протягом навчання у Могилянці я помітила досить потужну хвилю протесту й просто “трапестолівську” боротьбу за впровадження фемінітивів будь-де й будь-коли. Звичайно, нові лексеми на кшталт режисерка й філологиня безпосередньо мові не зашкодять: значно більше її засмічують англіцизми. Однак, насамперед людина будь-якої професії має збудувати собі репутацію справжнього професіонала, а вже потім звертати увагу на номінативні фактори” [15]. Дехто вважає проблему надуманою, “висмоктаю з пальця”, бо від того, “чи людину будуть називати журналістом, чи журналісткою... суть професії і суть того, що робить людина, не зміниться” [9]. Одна з респонденток емоційно коментує тему фемінітивів: “Я – філолог. Категорично проти. Страшенно драгує. Не хочу бути директоркою, філологинею. Тьху”. [16]. У деяких медіа, як зазначає Л. Павлюк, трапляється використання фемінітивів та маскулінативів з огляду на “побажання тих авторок, які не погоджуються на терміни “юристка” чи “нотаріуса”, а вважають прийнятним означувати себе в офіційному стилі, за реєстром професій” [11]. Респонденти можуть використовувати фемінітиви вибірково, залежно від їхньої милозвучності, наприклад, хтось категорично не сприймає слова “членкиня” [10].

У деяких публікаціях не підтримують тотального захоплення фемінітивами, наприклад, виважено підходити до творення новітніх іменників жіночого роду радить у ЗМІ І. Фаріон: “Переконана, що включення фемінітивів – це зовнішня вказівка, нібито зміни в українську мову любляють західні донори, які працюють із українськими громадськими організаціями... Потрібно, щоб експерти сіли і написали історію цього питання. Жінки у нас надзвичайно потужні та сильні... Не треба в такий спосіб їх гвалтувати. Вони самі визначають, коли і що буде діяти” [17]. У деяких мовах, зокрема і в українській, засоби фемінізації “невигодні жінкам через те, що замість незалежної

від чоловічого роду рівної видимості в мові, навпаки, забезпечують закріплення гендерних стереотипів про другорядність, нижчий статус, підтримують сексистські уявлення про те, що в професійній сфері стать мають тільки жінки” [18]. На заваді використанню фемінітивів може стати також “асиметрія значень, як, скажімо, відмінність між *секретар* “керівник” та *секретарка* “службовець” у кількох слов’янських мовах” [18]. Вадюю стратегії фемінізації є її гендерна бінарність, тобто “припущення, що дозволеною в суспільстві нормою є тільки два гендери, жіночий і чоловічий”, що, своєю чергою, робить невидимими “альтернативні ідентичності меншин” [18]. Прагнучи уникнути дискримінації за допомогою використання фемінітивів, мовці, навпаки, можуть створити дискримінаційні найменування для жінки “з огляду на те, що в українській саме просторіччя, де фемінітиви почуваються у своїй стихії, надає найбільше контекстів мовної дискримінації. І фактично, при спробах вживати фемінітиви в невластивих їм контекстах завжди виникатиме відомий у стилістиці ефект змішування стилів, що надає їм іронічного значення” [18].

У цьому контексті доволі показовою є публікація К. Левченко на сайті Укрінформу. Загалом подаючи як позитивну інформацію про запровадження норм творення фемінітивів у новій редакції “Українського правопису”, К. Левченко, урядова уповноважена з гендерної політики, пише “Це ми, власне, до чого? А до того, що Уряд прийняв нову редакцію Українського правопису. І у цій версії закладено вживання фемінітивів! Тож **це не жарт, і не анекдот** (Виділення наше. – Х. Д.). А нові правила вживання української мови. Тепер усе офіційно. Тож вчимося разом: авторка, редакторка, директорка, майстриня, плавчиня...” [19]. Іронічний тон цього фрагмента тексту налаштовує на думку, що фемінітиви до цього моменту не можна було сприймати серйозно. Ілюстрація до публікації відповідна: майже всі запропоновані в ній фемінітиви містять суфікси, що сприймаються штучно і надають словам негативних конотацій: “членкиця”, “ткачиха”, “директориця”, “сомельешка”. Візуальний ряд доповнюють маскулінізовані жіночі фігурки з Лего, які здебільшого відтворюють уявлення про традиційно чоловічі професії [19]. Назва іншої публікації “Про фемінітиви всерйоз і жартома. Адвокатка зажадала висновків експертки, а прокурорка – допиту свідчиці” також засвідчує іронічне сприйняття таких назв [20].

Автори публікацій вступають у віртуальний діалог із тими, хто не сприймає новітніх фемінітивів, визначаючи причини такої позиції. Це може бути відсутність звички, російськомовність; жінкам може здаватися, що фемінітив применшує їхню професійність; хтось, можливо, “просто любить сперечатися” [12]. О. Малахова зазначає, що “іноді й самі жінки не хочуть, щоб про них говорили з використанням фемінітивів. Буває така суб’єктивна реакція: коли жінку називають іменником чоловічого роду (наприклад, директор) – це ніби її “підіймає” до рівня чоловіка, а називання фемінітивом (директорка) – наче залишає на тому ж, нижчому, рівні. Навіть попри те, що академічний тлумачний словник української мови фіксує обидва слова. Це підсвідома реакція на тисячолітній патріархат, в якому все жіноче вважається другорядним, менш вартісним, гіршим, а все чоловіче, навпаки, кращим і престижним” [12]. З тими, хто вважає вживання фемінітивів некультурним, полемізує М. Дмитрієва, адже це “показує нам, наскільки бути жінкою в цій культурі є принизливим та неприйнятним. В українській культурі теж – бути жінкою трішки непристойно і дещо принизливо” [11]. З одним із найпоширеніших аргументів проти фемінітивів: “Вони дивно звучать” – поки що складно сперечатися, “водночас причиною дивного та незвичного звучання є невживання фемінітивів у мові” [11].

Висновки. Українські медіа активно публікували матеріали стосовно використання фемінітивів. Більшість медіапублікацій пропагують використання таких іменників. Ключовим аргументом є потреба зробити жінку видимою, мову – гендерно чутливою, позбутися гендерної дискримінації на мовному рівні. Такі слова не нові для української лексики, їх фіксує і словник Б. Грінченка, і “Словник української мови” в 11 томах; деякі з них раніше використовували тільки в розмовному стилі, інші, як, наприклад, студент/студентка, не мали стилістичних обмежень. Важливо наголосити, що соціальні ролі жінки насправді змінилися не останнім часом, але тепер про це почали більше говорити, наголошуючи на ролі мови у сприйнятті та відображенні різних соціальних явищ.

Водночас, як засвідчують публікації, жінки-респондентки здебільшого не переймаються цією проблемою і не відчувають дискомфорту від того, що їх називають іменниками-універсализмами чоловічого роду, навпаки, дискримінаційними часто вважають саме іменники жіночого роду. Аргументами проти фемінітивів було те, що в мові вже можуть бути закріплені інші значення деяких іменників жіночого роду на позначення професій чи посад; бінарна система, яка утворюється внаслідок використання фемінітивів, ігнорує альтернативні визначення гендеру.

Пропагуючи використання фемінітивів через оприлюднення думок експертів, медіа самі не завжди послідовно дотримуються власних рекомендацій. Наприклад, у публікації газети “День”, де наведено думки науковців Олександра Пономаріва та Людмили Павлюк, гендерної експертки Марії Дмитрієвої, підзаголовок містить два маскулінативи-універсализми: “погляд науковців-філологів та гендерних експертів”, у назві посади та наукового ступеня використано фемінітив “викладачка” та маскулінітив “кандидат філологічних наук” [11]. Немає відповідності між пропозицією мовознавця О. Авраменка в ефірі програми “Сніданок з 1+1” не утворювати фемінітивів до таких слів, як “міністр чи посол” (Сніданок з 1+1. – 2019. – 13 лют.,) і заголовками новин у тій самій програмі “Міністерка освіти Ганна Новосад про якість шкільних знань” (“Сніданок з 1+1”. – 2019. – 5 груд.) “Міністерка охорони здоров’я Зоряна Скалецька про головні завдання 2020 року” (“Сніданок з 1+1”. – 2019. – 31 груд.). Це засвідчує, що мова, як живий організм, хоча й трансформується відповідно до суспільних змін, може на певному етапі відштовхувати якісь нововведення, а на іншому етапі приймати їх.

Нова норма в українському правописі, до запровадження якої медіа спричинилися дуже істотно, регламентує способи творення фемінітивів і не пропонує стилістичних обмежень щодо їхнього вживання. Але вона не зобов’язує їх використовувати, якщо мовець не відчуває у цьому потреби або не сприймає того чи іншого слова на фонетичному чи конотативному рівні. І тут ключовим критерієм доцільності має стати час: одні слова витримують випробування ним, увійдуть в узвичаєне слововживання, інші, можливо, ні. Засоби масової інформації у цьому процесі й надалі відіграватимуть чи не найважливішу роль.

1. Кузнецова О. Д. Непряма гендерна дискримінація в газеті “Спортивка” / О. Д. Кузнецова // *Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави: збірник тез VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції*. С. 237–239.

2. Собецька Н. Вживання фемінітивів, як прояв гендерної культури / Н. Собецька // *Молодий вчений*. 2016. № 12.1. С. 375–378.

3. Гаврилів О. Гендерінг, або як не передати куті меду / О. Гаврилів // *Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини*. 2014. Вип. 35. С. 236–346.

4. Пилипюк С. Маркетологиня, водійка та підприємця: що таке фемінітиви та чому ми їх вживаємо. Та до чого тут гендерна рівність і русифікація [Електронний ресурс] / С. Пилипюк. Режим доступу: <https://www.the-village.com.ua/village/city/talk/285571-marketologinya-vodiyka-ta-pidpriemnitsya-scho-take-feminitivi-ta-chomu-mi-yih-vzhivaemo>

5. Маслоva Ю. П. Специфіка найменувань осіб жіночої й чоловічої статі та категорія роду в газетних текстах / Ю. П. Маслоva // *Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Серія “Філологічна”*. Вип. 50. С. 83–86.

6. Шнітько І. М. Фемінітиви з формантом -ка в українській і словацькій мовах [Електронний ресурс] / І. М. Шнітько // *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Мовознавство*. 2010. Т. 18, вип. 16. С. 383–388. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdumo_2010_18_16_63

7. Блог О. Пономарева: як я ставлюся до фемінітивів на киталт членкиня [Електронний ресурс] / О. Пономарів. Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/blog-olexandr-ponomariv-43838045>

8. Архангельська А. М. Фемінні інновації в новітньому українському назовництві / А. М. Архангельська // *Мовознавство*. 2014. № 3. С. 34–50.

9. Крапка А. Фемінітиви в українській мові: необхідність чи надмірність? [Електронний ресурс] / А. Крапка. Режим доступу: <http://krona.org.ua/feminitivu-v-ukr-movi.html>

10. Труш Н. Жінка в професії, або чи треба боятися фемінітивів [Електронний ресурс] / Н. Труш. Режим доступу: <http://kolo.news/category/suspilstvo/14248>
11. Ладика І. Фемінітиви в українських медіа: “за” і “проти” / І. Ладика // День. 2019. 21 берез.
12. Малахова О. Фемінітиви – не данина моді, вони властиві українській мові як системі [Електронний ресурс] / О. Малахова. Режим доступу: <http://woto.ua/olena-malahova>
13. Чорнієвич М. Фемінітиви притаманні українській мові, це не якась нове явище – мовознавця. [Електронний ресурс] / М. Чорнієвич. Режим доступу: https://gazeta.ua/articles/istoriya-movi/_feminitivi-pritamanni-ukrayinskij-movi-ce-ne-yakes-nove-yavische-movoznavciya/843774
14. Маєрчик М. Гендер для медій: підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей / М. Маєрчик, О. Плахотнік, Г. Ярманова. Київ: Критика, 2013.
15. Гордійченко Ю. Кураторка, менеджерка, директорка: що думають жінки про фемінітиви [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://hmarochos.kiev.ua/2017/11/21/kuratorka-menedzherka-direktorka-shho-dumayut-zhinki-pro-feminitivi/>
16. Смоляр Л. Три причини, чому варто вживати фемінітиви [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/columns/2017/10/28/227141/>
17. Водійка чи водійчина – як правильно вживати фемінітиви [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://gazeta.ua/articles/chistota-movlennya/_vodijka-chi-vodijchinya-yak-pravilno-vzhivati-feminitivi/922136
18. Дві причини не вживати фемінітиви [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://maksymus.wordpress.com/2017/11/09/500520/>
19. Левченко К. Новим українським правописом закріплене використання фемінітивів [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2706989-novim-ukrainskim-pravopisom-zakriplene-vikoristanna-feminitiviv.html>
20. Радіонов В. Про фемінітиви всерйоз і жартома. Адвокатка зажадала висновків експертки, а прокурорка – допиту свідчиці [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zib.com.ua/ua/print/132519-pro_feminitivi_vseryoz_i_zhartoma_advokatka_zazhadala_visnov.html

References

1. Kuznetsova O. D. Nepriama henderna dyskryminatsiia v hazeti “Sportyvka” / O. D. Kuznetsova // *Zakhyst prav i svobod liudyny ta hromadianyna v umovakh formuvannia pravovoi derzhavy: Zbirnyk tez VIII Vseukrains'koi naukovo-praktychnoi konferentsii.* – S. 237–239.
2. Sobets'ka N. Vzhivannia feminityviv, iak proiav gendernoi kul'tury / N. Sobets'ka // *Molodyj vchenyj.* 2016. No. 12.1. S. 375–378.
3. Havryliv O. Gendering, abo iak ne peredaty kuti medu / O. Havryliv // *Visnyk L'vivs'koho universytetu. Seriiia mizhnarodni vidnosyny.* 2014. Vyp. 35. S. 236–346.
4. Pylypiuk S. Marketolohynia, vodiika ta pidpriemytsia: scho take feminityvy ta chomu my ikh vzhyvaiemo. Ta do choho tut henderna rivnist' i rusyfikatsiia [Elektronnyj resurs] / S. Pylypiuk. *Rezhym dostupu:* <https://www.the-village.com.ua/village/city/talk/285571-marketologinya-vodiyka-ta-pidpriemitsya-scho-take-feminitivi-ta-chomu-mi-yih-vzhivaemo>
5. Maslova Yu. P. Spetsyfika najmenuvan' osib zhinochoi j cholovichoї stati ta katehoriia rodu v hazetnykh tekstakh / Yu. P. Maslova // *Naukovi zapysky Natsional'noho universytetu “Ostroz'ka akademiia”. Seriiia “Filolohichna”.* Vyp. 50. S. 83–86.
6. Shpit'ko I. M. Feminityvy z formantom -ka v ukrains'kij i slovats'kij movakh [Elektronnyj resurs] / I. M. Shpit'ko // *Visnyk Dnipropetrovs'koho universytetu. Seriiia: Movoznavstvo.* 2010. T. 18, vyp. 16. S. 383–388. – *Rezhym dostupu:* http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdumo_2010_18_16_63
7. Bloh O. Ponomareva: iak ia stavliusia do feminityviv na kshtalt chlenkynia [Elektronnyj resurs] / O. Ponomariv. – *Rezhym dostupu:* <https://www.bbc.com/ukrainian/blog-olexandr-ponomariv-43838045>
8. Arkhanhel's'ka A. M. Feminni innovatsii v novit'omu ukrains'komu nazovnytstvi / A. M. Arkhanhel's'ka // *Movoznavstvo.* 2014. No. 3. S. 34–50.

9. Krapka A. *Feminityvy v ukrains'kij movi: neobkhdnist' chy nadmirmnist'?* [Elektronnyj resurs] / A. Krapka. – Rezhym dostupu: <http://krona.org.ua/feminituvu-v-ukr-movi.html>
10. Trush N. *Zhinka v profesii, abo chy treba boiatysia feminityviv* [Elektronnyj resurs] / N. Trush. Rezhym dostupu: <http://kolo.news/category/suspilstvo/14248>
11. Ladyka I. *Feminityvy v ukrains'kykh media: “za” i “proty”* / I. Ladyka // Den'. 2019. 21 berez.
12. Malakhova O. *Feminityvy – ne danyna modi, vony vlastyvi ukrains'kij movi iak systemi* [Elektronnyj resurs] / O. Malakhova. – Rezhym dostupu: <http://womo.ua/olena-malahova>
13. Chorniievych M. *Feminityvy prytamanni ukrains'kij movi, tse ne iakes' nove iavysche – movoznavytsia* [Elektronnyj resurs] / M. Chorniievych. Rezhym dostupu: https://gazeta.ua/articles/istoriya-movi/_feminitivi-pritamanni-ukrayinskij-movi-ce-ne-yakes-nove-yavysche-movoznavicya/843774
14. Maierchuk M. *Gender dlia medij. Pidruchnyk iz gendernoi teorii dlia zhurnalistyky ta inshykh sotsiohumanitarnykh spetsial'nostej* / M. Maierchuk, O. Plakhotnik, H. Yarmanova. Kyiv: Krytyka, 2013.
15. Hordijchenko Yu. *Kuratoroka, menedzherka, dyrektorka: scho dumaiut' zhinky pro feminityvy* [Elektronnyj resurs]. Rezhym dostupu: <https://hmarochos.kiev.ua/2017/11/21/kuratoroka-menedzherka-direktorka-shho-dumayut-zhinky-pro-feminitivi/>
16. Smoliar L. *Try prychny, chomu varto vzhyvaty feminityvy* [Elektronnyj resurs]. Rezhym dostupu: <https://life.pravda.com.ua/columns/2017/10/28/227141/>
17. *Vodijka chy vodijchynia – iak pravyl'no vzhyvaty feminityvy* [Elektronnyj resurs]. Rezhym dostupu: https://gazeta.ua/articles/chistota-movlennya/_vodijka-chi-vodijchynia-yak-pravilno-vzhivati-feminitivi/922136
18. *Dvi prychny ne vzhyvaty feminityvy* [Elektronnyj resurs]. Rezhym dostupu: <https://maksymus.wordpress.com/2017/11/09/500520/>
19. Levchenko K. *Novym ukrains'kym pravopysom zakriplene vykorystannia feminityviv* [Elektronnyj resurs]. Rezhym dostupu: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2706989-novim-ukrainskim-pravopisom-zakriplene-vikoristanna-feminitiviv.html>
20. Radionov V. *Pro feminityvy vserjoz i zhartoma. Advokatka zazhadala vysnovkiv ekspertky, a prokurorka – dopytu svidchytsti* [Elektronnyj resurs]. Rezhym dostupu: https://zib.com.ua/ua/print/132519-pro_feminitivi_vseryoz_i_zhartoma_advokatka_zazhadala_visnov.html